

Het 'Kerk Eind' van Angeren

Anno 2003 terugkijkend naar de situaties in 1810, 1832 en 1945

In oktober 2003 bracht Alterra (voorheen bekend als Stichting Bodemkartering – Stiboka) rapport uit van onderzoek, wat zij in opdracht van het toenmalige Polderdistrict Betuwe had uitgevoerd. Aanleiding was de voorgenomen rivierdijkverzwaring. De opdracht omvatte archeologisch, bodemkundig en historisch - geografisch onderzoek. Een deel van het onderzoek richtte zich op de ontwikkeling en bewoning van een buitendijks gelegen herberg met huisnummer 43. Aan die beschrijving is het navolgende ontleend.

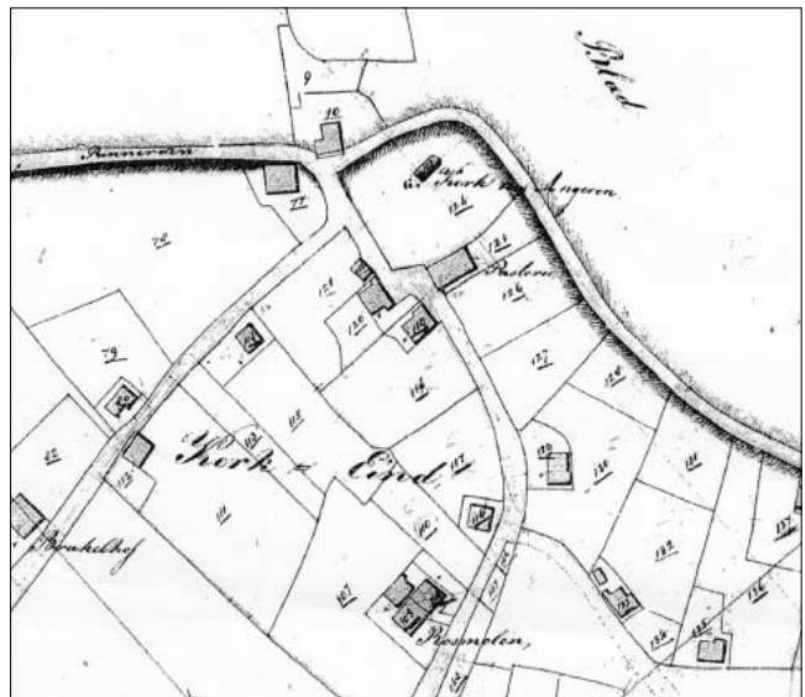
De omgeving van Jacobus' herberg en wat er nog over is van het oude Angeren¹

Afb. 15 Verpandingskaart uit 1810 met de herberg van Herman Hasenakker.

Op afbeelding 15 is het centrum van Angeren in 1810 te zien zoals dat eruit zag toen ene Jacobus Lange in Angeren arriveerde (om de buitendijks gelegen herberg aan nr. 43 te bestieren). Het café, dat toen eigendom van schoonvader Hermanus Hasenakker was, stond al fier aan de dijk. Zuidelijk ervan stond de hervormde kerk. Schuin tegenover het café, aan de binnendijkse zijde, lag een woning. Aan de overzijde van de huidige Kerkstraat stond een huisje, en verder richting de kerk, het schoolhuis en een café. Naast de kerk tenslotte stond de pastorie met tuin en boomgaard.

In 1832 was die situatie iets gewijzigd (afb. 16). Het café (A 10) had Jacobus Lange inmiddels van zijn (stief-)schoonvader toebedeeld gekregen na diens dood in 1823. Aan de noordzijde was een aanbouw geplaatst. Het huis (A 77) tegenover het café was eigendom van dagloner Jan Hendriksen, die ernaast zijn bouwland had (A 78). Het huisje (A 114) aan de Kerkstraat was in 1832 eigendom van de weduwe van Johannes Peters. Zij was arbeidster. Haar bouwland strekte zich achter haar woning en erf uit (A 115). Naast de woning van de weduwe Peters lagen de tuin (A 121) en de schuur (A 122) van Jacobus Lange.

Afb. 16 Kadastrale kaart uit 1832 met de herberg van Jacobus Lange.

¹ deels via Melchers, R., 1992. Van Angrina tot Angeren. Een dorpsgeschiedenis in onderwerpen. Angeren

Deze schuur was daar pas na 1811 gebouwd, want op de verpondingskaart uit 1811 staat die niet afgebeeld. De tuin was toen ook nog in drie percelen verdeeld. Kennelijk werden deze tussen 1811 en 1832 samengevoegd. Naast het schuurtje van Jacobus Lange stond in 1832 het schoolhuis van de hervormde kerk van Angeren (A 120). Of dit nog hetzelfde pand als op de kaart van 1811 was, is niet bekend. Wel is te zien dat het pand in 1832 ten opzichte van dat in 1811 naar het zuiden toe is vergroot.

(...^{Nb.1}) de huidige Molenstraat, een woning (A 119). Dat bleek het café te zijn van herbergier Gijsbert Remie. Ten westen en zuiden van zijn café lag zijn tuin (A118). Recht tegenover het pand van Remie, aan de oostzijde van de Molenstraat, stond de pastorie van de hervormde kerk van Angeren (A 125). Ten opzichte van 1811 was het in 1832 aanmerkelijk vergroot. Zuidelijk van de pastorie lagen tuin (A 126) en boomgaard (A 127). Op de kaart uit 1811 zien we dat de tuin toen voorzien was van een kruisvormig ontwerp.

In buitendijkse richting moet Jacobus Lange een wijds uitzicht gehad hebben. Vlak achter zijn pand liep een sloot vanaf de strang, in de richting van zijn café, welke sloot net voor het pand afboog naar het zuidoosten. Deze sloot is nog aanwezig.

De verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog en de modernisering daarna deden hun werk. Jacobus Lange zou Angeren niet meer herkennen. Zijn herberg werd rond 1867 afgebroken. Ook het huisje van zijn overbuurman, de dagloner Jan Hendriksen, staat er niet meer. Op het bouwland van Hendriksen werd 7 jaar na de dood van Jacobus een noodkerk gebouwd. In 1878 werd daar de bouw van de grote katholieke kerk afgerond. De hervormde kerk van Angeren, zoals Jacobus die moet hebben gekend, werd in 1871 afgebroken. In feite was het na de gedeeltelijke afbraak in 1801 al niet meer dan een koor op dat moment. De in 1871 nieuw gebouwde kerk sneuvelde in de Tweede Wereldoorlog, en werd in de jaren erna in de stijl van de Delftse school herbouwd.

Ook het schoolhuis, de herberg van Gijsbert Remie en de pastorie werden in de loop van de jaren afgebroken. Het enige dat Jacobus (had hij nog geleefd in 1945) wellicht nog zou hebben herkend, zijn de voormalige smederij van Roelof Matthijssen en de verbouwde Rosmolen van de weduwe Nicolaas Hoogveld. Deze beide gebouwen lagen in de buurt van het perceel bouwland van Jacobus. Links van die smederij, de monumentale boerderij aan de noordzijde van de Molenstraat, ter hoogte van de Grundel, lag het bouwland (A 103), ooit in eigendom van Jacobus Lange. Dit werd door de bouwdrift van de laatste 30 jaar geheel volgebouwd. Tegenwoordig ligt op de plek van deze voormalige akker een woonwijkje, rond de Christinastraat.

Conclusie over de sloop van de herberg

De herberg moet tussen 1865 en 1867 zijn afgebroken. In 1867 wordt er immers alleen maar gesproken over een erf zonder opstallen, dat wordt verkocht aan het Ambt van Overbetuwe. In 1865 stond er nog een huis waar een verplichting tot sloop op rustte. Ook in 1860 rustte die last er al op. Een samenspel van factoren zal hebben geleid tot de sloop. De dijkverzwaring speelde natuurlijk een rol. We hebben echter geen aanwijzingen dat het onmogelijk was de herberg in de dijk "in te bouwen". Vermoedelijk was de bouwkundige staat van het pand maar matig. Gedurende minstens 100 jaar hadden water en ijs vrij spel gehad om op de muren van het buitendijks gelegen pand hun verwoestende werking te hebben. Uit de memorie van successie van Hendrik Lange blijkt, dat er toen een schuld openstond voor een flinke hoeveelheid bouwmaterialen. Die werden weliswaar aangeschaft, maar uit het feit dat ze 16 jaar later nog altijd niet zijn betaald, mogen we voorzichtig opmaken dat de eigenaars voor verdere reparaties geen geld meer hebben gehad. Bovendien woonden de eigenaren al niet meer in Angeren. Wellicht was het lucratief het enigszins verwaarloosde pand met de grond te verkopen aan het Ambt van Overbetuwe.

Het Ambt kon vervolgens de dijk ter plekke ook rechtekken. Overigens is het wel opvallend dat de Dijkstoel al vóór 1860 een -bindende- last tot afbraak op het pand kon leggen, terwijl men de grond pas 7 jaar later in eigendom verkreeg.

(...^{Nb. 1}) Kennelijk is tijdens het scannen van het rapport steeds de bovenste regel van de bladzijde weggevallen.

Alterra

Projectnummer 030-50030-01

[Alterra-rapport 404/JT/10-2003]

<http://www2.alterra.wur.nl/internet/webdocs/pdffiles/AlterraRapporten/AlterraRapport404.pdf>